

קונטרס

בית שמואל

תולדות

הרה"ח ר' שמואל הורוויץ זצ"ל

מחסידי ברסלב

פעיה"ק ירושלם תוכב"א

שנת התש"פ לפ"ק

כל הזכויות שמורות

דברים אחדים

הקונטרס הזה על תולדות זקני הרה"ח ר' שמואל הורוויץ זצ"ל חברתיו בשנת תשס"ג בעת עסקי בסידור הספר ימי שמואל חלק ג' לדפוס, כי בעת שנדברתי עם ש"ב הרה"ח ר' עמרם יוסף הורוויץ ז"ל שעסק בהדפסתו עלה הצורך הזה לכתוב סיכום תולדותיו והנהגת ביתו עקב שיומניו ימי שמואל על כל חלקיו אף שמספרים באריכות ובפרוטרוט אינם אלא על שנים מסויימות ובעיקר על ראשית ימי חייו, ועוד שבענין הנהגת ביתו ושלומו עם בית חותנו נשתנו אח"כ הדברים מן הקצה אל הקצה כך שבעיני הקורא בימי שמואל אינו מצטייר הציור הנכון בזה.

לכן סוכם בינינו שאכתוב באופן מסודר על כל הנ"ל ויוקבע בדפוס בתחילת החלק ג' של ימי שמואל הנכנס לדפוס, ולבסוף לא יצא הדבר לפועל להכניסו כנראה מפני שנתארכו הדברים והגיעו לכדי קונטרס שלם בפני עצמו וליקט מכל זה רק כמה פרטים חשובים והדפיסם בדף אחד בראש הספר.

ומאז שכן הקונטרס והמתין לשעת הכושר עד שבא מחבר קונטרס זכרון הלויים וביקשו ממני להדפיסו בתוך קונטרסו והסכמתי לו, וכעת בראותי שהקונטרס הנ"ל לא זכה לתפוצה ואינו ידוע אף בתוך המשפחה החלטתי להדפיסו בעצמי ונטיתי ידי שנית לסדרו כקונטרס בפני עצמו ולהוסיף בו כמה הגהות ופרטים חדשים, גם הוספתי בו פרק חדש מימיו האחרונים והסתלקותו ממה שזכיתי לדלות מאנשי סודו, וקראתי לקונטרס "**בית שמואל**" כי עיקרו סיפור הנהגתו בתוך ביתו עם בני משפחתו.

וזאת למודעי שעל אף שאני בעצמי גודלתי על ברכי זקני ז"ל והוא היה הסנדק שלי בהכנסי לבריתו של אברהם אבינו ע"ה וכן הייתי נוכח בעת יציאת נשמתו לחיי העוה"ב כי בשנותיו האחרונות התגורר בבית הורי ושם נפטר לבית עולמו, מ"מ אין בזכרוני עליו משלי כלום כי תינוק הייתי אז ולא התחיל אצלי כח הזכרון עדיין, אבל הרבה שמשתי את אלו שזכו לשמשו ואצלם חיפשתי אחר רוח קדשו הלא הם בעיקר בנו חביבו הוא דודי הרה"ח ר' שבתי הורוויץ ז"ל ולהבדיל בין החיים ובין החיים בתו המסורה היא אימי מורתני תחי' שהם היו איתו כל הימים ושימשוהו בכל כוחם, (את שאר דודי זכרונם לברכה לא זכיתי לשמש ולשמוע מהם).

כן שמעתי הרבה גם מדודי אוצר בלום הרה"ח ר' מנחם רוזנפלד שליט"א שמלבד מה שראה בעצמו הרבה ואף סעד על שלחנו שלחן השבת כמה וכמה פעמים, שמע גם הרבה מאחיו הגדול הוא אבי מורי הרה"ח ר' אלעזר מרדכי רוזנפלד ז"ל שהיה חתנו, ועוד שמעתי קצת משאר אנשים נבונים ונאמנים ובדרך כלל רשמתי את הדברים לזכרון תיכף סמוך לשמיעתן.

והנה איתי עוד בכתובים כמה וכמה שיחות סיפורים והנהגות מזקני ז"ל מה ששמעתי מהנ"ל, וחזון למועד להביאם לדפוס לכשירחיב לנו בממון ובזמן לזכות את הרבים גם בהם, והעיקר בכל אלה כדי שנזכה לילך בדרך טובים וכמאמר הכתוב (משלי ב' כ') "למען תלך בדרך טובים" בדרך טובה לא נאמר אלא בדרך טובים ופירושו ללכת בדרך שהלכו בה הטובים שמהם נראה וכן נעשה אמן כן יהי רצון.

הכ"ד נכדו נחמן רוזנפלד

ביוצ"ט זקני י"ב אדר תש"פ

בית שמואל

תולדותיו של זקנינו החסיד ר' שמואל הלוי הורוויץ הינם ידועים לכל דורש ומבקש, לאחר שהוא עצמו העלה אותם על גבי הכתב בספרו "ימי שמואל" על שלשת חלקיו, אך משום היות טוב אמרנו להטיב עם הקורא ולהשלים את החסר לסכם בקצרה ראשי פרקים מכל מסכת חייו ממה שנשמע ממשפחתו, קרוביו ואנשי סודו, ואין בכוונתנו לכתוב על עבודת ה' שלו כי מי אנו לדבר מזה, וגם הוא מפורסם וידוע לכל והרבה מאנ"ש פה עמנו חיים שעוד הכירוהו וראו בעיניהם או שמעו מאחרים שראו, ואף גם ששנותיו כולם שוים לטובה בעבודת ה', ויקיש הקורא בעצמו ממה שנכתב כבר וילמד סתום מהמפורש, ובפרט כהיום אחר שזכינו לזריחת אורם של מכתביו היקרים שנדפסו בשני כרכים ונקבו בשם "מכתבי שמואל" שגם משם יתנוצץ להשואל והמבקש לעמוד בקרן אורה.

אמנם כוונתנו לספר מה שלא ידוע היום כל כך: טרחו ויגיעתו עבור זיכוי הרבים, ובכלל סיפור ימי חייו והנהגתו עם ביתו הפרטי. ומתוך הדברים יבואר גם כן מהות חיבוריו "ימי שמואל" מה ראה על ככה ומה הגיע אליו לכתוב על עצמו אריכות דברים.

זיכה רבים וזכה

ובכן בחזרתו מאומן ומילא משאלת לבו כשהגיע לביתו, משפחתו כשראוהו יראו וישמחו, שמחו על הגעתו אבל היתה יראה מכל הצדדים אם יהיה שלום.

אמנם כעת בעבור כבר ח' שנים מאז תחלת הפרוד הכל כבר השתנה וכל המחררי ריב למיניהם שהיו עיקר האשמים בזה, כולם כבר בגרו בעוד ח' שנים, כל אחד עם עניניו מאורעותיו וצרותיו שמזמן הפסיק לעניינם האברך הברסלבי, והוא גם הוא כבר נעשה לאברך ותיק בעל בעמיו המתקרב כבר לגיל 30 עם עבר של אדם מבוגר עם כל הרפתקאותיו שעבר, לא עוד אברך צעיר שזה עתה נשא אשה, וגם היתה אז סיבה מאת ה' שירד מעל שולחן חותנו

ונעשה ארון לעצמו. על אף שעד מהרה גם חותנו החל להעריכו ולכבדו.

ובפרט שפעל זאת אצל הציון הקדוש, שגם ענין זה היה כלול במטרת נסיעתו לשם לפעול להסיר המחלוקת שעליו בביתו ואדרבה שיזכה להיות ביתו בית ועד לחכמים, בית שנשמעין בו תורה ותפלה כהדרכת רבינו הקדוש.

ואכן פעל זאת באופן הנעלה ביותר שתוך ימים אחדים לחזרתו החל השלום לשרור בביתם ועד מהרה הפך לשם דבר אצל אנ"ש בבחי' כך יבורך ישראל שהיו מתברכים בשלום בית שכזה, די בכך להביא אפיזודה מעניינת שהיתה שגורה בפי הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל על ענין זה ממה שראו עיניו, היה זה כשהתארח אצלם איזה שבת במירון וסיפר שכל השבת היה ויכוח ביניהם כשהוא טוען שהכל בזכותה (היינו כל ההרווחות והישועות שזכו להם) והיא טוענת לעומתו שהכל בזכותו כך נמשך הויכוח במשך כל השבת.

ממש נתקיים בו הפסוק "ברצות ה' דרכי איש" כדרשת חז"ל שהיתה כל ימיה לעזר לו לחנך הצאצאים בעבודת ה' בדרך רבינו הננמ"ח וכפי שיובא עוד בדברינו בהמשך.

ואחר שכבש וניצח את מלחמת עצמו ומלחמת ביתו הגיע הזמן לכבוש את העולם כולו וכמאמר המלך⁸ שהוא כבר בודאי יהיה כראוי רק מה עושים להחזיר למוטב את כולם להביאם להאמת. איך זוכים לגלות לעולם אוצרות מטמונים כאלה, כל מה שראה וספג מאז התקרבותו והסתופפותו בין אנ"ש אם בארץ ישראל ואם בשאר קיבוצי אנ"ש בפולין והעולה על כולנה בבית היוצר באומן קודש הקדשים אצל ציון רבינו הקדוש ובין שרפי מעלה דשם.

והיה אור האמת בלבו כאש בוערת עצור בעצמותיו ועצור במילין מי יוכל ובפרט שקיבל על עצמו בשעת צרתו בעת עברו עליו

⁸ סיפורי מעשיות מעשה ד'.

שבעת מדורי הגיהנום ברוסיה הקומוניסטית, שכשינצל וישוב לירושלים בשלום יקדיש את חייו למען רבינו ויעשה עבור הרבים.

ובראותו שרבה העזובה בארץ בענין רבינו ז"ל, הן בהתכללות והתחברות בין אנ"ש - אף שהיו עובדי ה' מופלגים אבל היו נפזרים איש איש לדרכו פנה כל אחד בעבודתו בעצמו מבלי לחשוב על הכלל ועל הדורות הבאים. והן בהדפסת ספרי רבינו ז"ל ותלמידיו שלא היו הספרים בנמצא רק אחד בעיר ושנים במשפחה וספרים חדשים לקנות מאן דכר שמיא, והעולה על כולנה כתבי ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל שרובם טרם ראו אור הדפוס בכלל. והן בהפצת דעת רבינו לרבים לגלות הסגולה לעם סגולה באמירת שיעורים תמידין כסדרן בתורת רבינו ז"ל. על כל אלה נתן את דעתו וניער חצנו לעסוק בכל אלה.

והנה לנו מדבריו ממה שמסכם אחרי שנה של פעילות בשלשת התחומים, בחודש סיון שנת תרצ"ג²:

"והנה הרבה הרבה עבר עלי בזה השנה מלבד הנ"ל בענין צרכי רבים שמסרתי את עצמי על זה להחיות אנשי שלומינו בלימוד עבודת ה', והן בהתיסדות הישיבה, והן בענין הדפסה שכל המשא עלי להכין ולעבוד אצל המדפיס שידפיס, ולהגיה כמה פעמים וליתן הכסף, ה' יודע ועד כמה מסירת נפש וגוף היה לי על זה כמה עבודה בטלתי וכו' כדי לזכות הרבים".

ותהי ראשית מעשהו ללכד את אנ"ש תחת דגל אחד לפתוח מרכז לחסידי ברסלב באה"ק אשר בשם "ישיבת ברסלב לתורה ותפלה" יכונה, שמטרתה לנטוע ולהכות שורש בארץ, כפי שהתאונן על זה ששאר החסידויות כבר התחילו לעסוק בזה ורק אצל אנ"ש אין איש שם על לב לזה, ועוד בהיותו באומן כבר נתן ידו לזה עם שאר אנ"ש דא"י שהתחילו לעסוק בזה כמובא ב"מכתבי שמואל" חליפת מכתבים בענין זה, ולא זו בלבד אלא אף מזליה חזי וראה למרחוק שהגיע עת האסף המקנה לאה"ק דייקא, כי מציון תצא

² ימי שמואל ח"ב פרק רכ"ו.

תורה ודבר ה' שבפי הצדיקים מירושלים, ואדרבה ירושלים תהיה המרכז שמשם תצא האורה לכל העולם כולו, וסביב זה לאחד גם את אנ"ש שבגולה מאומן ומפולין ומתוך כך אף לסעדם ולתמכם בעזרה גשמית ג"כ ובסופו של דבר לסייע בידם לעלות גם הם לציון ברננה.

ואכן תיכף לחזרתו מאומן פחות מחדשיים מאז הגעתו לארץ, נערכה האסיפה הגדולה בענין זה ביום ט"ו תמוז יומא דהילולא של בעל האוה"ח הקדוש שנת תרצ"ב. וחיבר אז ה"פנקס חבר" הכולל היסודות והתקנות של החברה וחתמו על זה כל ה'פני' מאנ"ש בכל ארץ הקודש כר' שלמה וועקסלער ור' נפתלי כהן ושאר גדולי אנ"ש.

ובד בבד החל באותה העת לעסוק גם בענין ההדפסה, וגם היא ראשית ניצניה עוד בהיותו באומן ואף קודם לכן כבר הגה רעיונותיה ואף גם צירף שני פעולותיו אלה יחדיו, בהקדישו הרווחים העתידים לבא ממכירת הספרים - עבור החזקת הישיבה, וכפי שכתב על זה¹:

"ידוע להוי שזה הספר הק' ושאר הספרים שיצאו ושיצאו לאור על ידינו מוקדש (אחר שילום חובות ההדפסה) לקרן קיימת ופירות נאכלין לעניני רבינו הק', חלק להדפסה שאר ספרי ועניני רבינו באה"ק וחלק להחזיק ישיבתנו בירושלים "ישיבת ברסלב לתורה ותפלה" העוסקים רק בתורה ועבודה"ש ואנ"ש שבאומן על ציון רבינו הק'".

ועל עסק ההדפסה נתן את כל הון ביתו באהבה והרבה הרבה יותר מזה, שחסך מפת לחמו ולחם בני ביתו עבור זה, וכל פרוטה שהשיגה ידו בעמל וטורח השקיע הכל בהדפסה, ואף את נפשו מסר על זה בבחי' בכל נפשך ובכל מאודך. בכדי לקבל שמץ מושג עד היכן הדברים מגיעים נעתיק כאן כמה שורות ממה שמספר בעצמו²:

¹ תחילת ספר "ביאור הליקוטים".

² ימי שמואל ח"ג פרק פ"ח.

"וראשונה פניתי והלכתי לידידנו הד"ר שפיגל נ"י, והראתי לו הכרטיס של הילד מטיפת חלב וכרטיס הרופא רבינוביץ מה שצריך להבריאו ולהחיותו וכו', ובקשתיו שידבר במזכירות ידידנו הנעלה מר שוקן הי"ו אולי יסייעו לי להחיות הילד ולחזקו וכו' והשיב לי כי הוא רוצה להתייעץ בזה ולדבר עם ידידנו הנפלא מר הוברמן נ"י אם כדאי לדבר בזה, ודבר עמו בטלפון והוא יעץ אותו שלא כדאי לעשות בזה וכו'.

ובין כך נודעתי ממנו כי מר שוקן בעצמו כעת בביתו בירושלים ומזה נתחדש לי התקוה בענין שדברתי מכבר עם האדון הוברמן להשיג נדבה הגונה על הדפסת הפרפראות וספורי מעשיות לנגד ספרי בכתב-יד "ימי שמואל" מהדורה ב' שיחזיק הרבה, וכבר נתתי איזה מחברות גדולות למר הוברמן לדוגמא אבל מפני שהאדון שוקן הי"ו לא היה בביתו לא יכול לצאת הענין לפועל וכעת ששמעתי שהאדון הוא בביתו התנוצץ בי זיק חדש של תקוה לזה ומפני זה הבנתי כי אינו כדאי להטריח בזה הנ"ל בשביל להחיות את הילד כמו שאומר לי הד"ר שפיגל.

וחשבתי בדעתי כי אעפ"י שענין הילד הוא אצלי פיקוח נפשות ממש אעפ"י כ' אולי יזיק זה להתקוה חדשה של הנ"ל בענין ההדפסה כנ"ל, ועל כן נגמר בדעתי לקבל דברי הד"ר שפיגל הנ"ל (וכן הייתי אצל האדון הוברמן ועורר אותי להתחיל לכתוב עוד הפעם מ"ימי שמואל" כי יש תקוה שנוכל ליקח בשביל הדפסה עבור זה, וכן עשיתי והטרחתי הרבה וכתבתי עוד כמה מחברות גדולות והבאתי אליו אבל עדין לא יצא הדבר מכח אל הפועל ענין הכסף בשביל הדפסה הנ"ל).

דהיינו כבר בשנת ת"ש שכותב בזמן מחלת ילדו הקטן הנמצא בין חיים למות ממש בעת רעב ומחסור ובידו אין פרוטה לפורטה להחיות נפש הילד וביקש לפנות עבור זה למר שוקן מנהל "ספריית שוקן" שכבר התחיל מקודם איזה היכרות ביניהם, והתייעץ מקודם עם ידידיו ופועליו של מר שוקן, ולבסוף לא פנה אליו

מחשש שמא זה יזיק לתקוה שמר שוקן מתכוון לתרום עבור ההדפסה - תמורת כתיבת הספר "ימי שמואל".

ומבאן תיפתר לנו ג"כ החידה מה זה ועל מה זה יושב לו החסיד הגדול שכל כולו דבקות בה', ממארי דחושבנא המחשב שעותיו ורגעיו שיהיו כולם בלתי לה' לבדו, ויפה בעניו שעה אחת של עבודת ה' בעוה"ז יותר מכל חיי העוה"ב - כמובן מכותלי דבריו לכל אורך החיבור כמה שמחה ועונג היה לו על כל שעה שחטף בעבודת ה' ולהיפך כמה צער ועגמת נפש היה לו על איבוד שעה אחת שלא עלתה בה העבודה כרצונו - ואיך מצא לו זמן וענין לכתוב ספר על עצמו?

אלא שעל כל דף שיוסיף לכתוב בספרו הוא מוסיף להדפיס עוד דף מסיפו"מ, עוד דף בפרפראות לחכמה, וצופיה הליכות ביתה ומאת ה' היתה זאת לזכות אותנו בבחי' "פי שנים"; הן הדפסת הספרים בשעתם כרצונו, והן החיבור "ימי שמואל" שנולד מזה לימינו להחיותנו כהיום הזה ולהחיות עם רב, אמנם זכינו בכפליים!

ובעסק ההדפסה המשיך עד סוף ימיו כל פעם באופן אחר כפי הצורך והעת, ובראשית דרכו עסק אצל מדפיסים והיה עומד על גביהם להשגיח במעשיהם וגם היה מגיה בעצמו הכל כדי שיהיה נעשה על הצד היותר טוב ושיצא מתחת ידו דבר מתוקן, כך פעל בשנותיו הראשונות עוד כשהתגורר עדיין בביתו שבבתי אונגרין, אמנם כעבור כמה שנים וזכה להשלים את משאלת לבו לעבור לגור בירושלים העתיקה, שם כבר הקים בעצמו מעין בית דפוס בזעיר אנפין.

ובאותה העת בשביל בית דפוס היה דרוש רשיון מיוחד מהממשלה האנגלית כי היו אז הפלוגות של האצ"ל והלח"י שהיו מפיצים כרזות נגד הממשלה, והפעיל ע"ז פרוטקציות גדולות דרך אנשים חשובים מיודעי אביו הדגול, ובטורח ועמל רב השיג בסופו של דבר הרשיון הנכסף שהיה תלוי במקום בולט בבית הדפוס כצווי החוק בעת ההיא.

ובך היתה סדר עבודת ההדפסה בימים ההם, שהיו לוחות ממתכת כפי גודל העמוד ובהם שורות שורות להשחיל אותיות העופרת, שכל אות ואות היא חתיכת עופרת זעירה שבראשה בולט האות המסויים וכך משחילים ומצרפים האותיות אחת לאחת ונעשה תיבה שלימה, ובין תיבה לתיבה באה ג"כ חתיכת עופרת זעירה בלי בליטת אות בראשה כדי להפריד בין תיבה לתיבה, וכן שאר הסימנים שבהדפסה חוץ מאותיות, כדוגמת: ר"ת, פסיקים, נקודות, כל אחד שוכן לו כבוד בראש חתיכת עופרת לעצמו, ובין כל שורה ושורה באה חתיכת עופרת ארוכה כאורך השורה שלא ישאר ריקן בין שורה לשורה ויקרע הנייר בשעת ההדפסה.

ומשבן אלו האותיות בתיבה מיוחדת שטוחה וקבועה בשולחן נמוך ומוטה כדי שיהיו האותיות ניכרים וערוכים מול העיניים, ובתיבה מחיצות מחיצות ותאים נפרדים, תא מיוחד לכל אות, תא אחד לאותיות האל"ף ותא אחד לאותיות הבי"ת וכו', והיה אם בשגגה נהפכה תיבת האותיות על פניה היתה עבודה קשה להחזיר הסדר על כנו, שהיה צריך ללקט נפזרים כל החתיכות הזעירות, ולעיין בראשם איזה אות היא ולהניחה במקומה הנכון. ובתחילה היו לו רק כמה סדרים (סטים) של אותיות ובמשך הזמן הוסיף לקנות כל פעם עוד ועוד סדרים של אותיות כך שיוכלו להדפיס כמה עמודים בבת אחת.

והפועלים בבית הדפוס היו עם כל בני ביתו מגדול ועד קטן, שהוא והבנים הגדולים בפיקוחו היו עורכים ומסדרים האותיות בלוחות להדפיס, והיא והילדים הקטנים בפיקוחה מפרקים האותיות מהלוחות כל פעם אחר ההדפסה ומחזירים כל אות למקומה הראוי בתיבה, להיותם נכונים להמשך ההדפסה של הדפים הבאים.

ובגמר מלאכת ההדפסה התחילה מלאכת קימוט ה'בויגן' - הגליון הגדול שעליו מודפסים כמה וכמה דפים יחד, וצריך לקמטו בין הדפים ואח"כ לחתוך במקום הנכון כדי שישארו מחוברים מאחור, וצריך זהירות בקימוט כי בטעות אחת אם לא מקפלים כפי

בית שמואל

הסדר הצריך, נהיה שיבוש בכל סדר הדפים, וגם בזה עסקה המשפחה כולה.

ואח"כ היה זמן שיצא יותר זול להדפיס אצל מדפיסים אחרים ור' שמואל וב"ב רק הכינו וסידרו הלוחות עם האותיות, ומכינים כמה עמודים לדפוס וקושרים היטב הכל בחוט יחד ונוסעים מחוץ לעיר העתיקה אצל הדפוסים הגדולים להדפיס, ובזה היה צריך זהירות יתירה שבדרך לא ימשך החוט ויתעקם הלוח ואז כל העמוד יודפס עקום וכן שמא תיפול ותישמט אות אחת ואז תחסר האות בכל הספרים המודפסים, ואחר כל אלה היו שולחים הכל לכורך ונהיו ספרים.

וראשית הבכורה להוציא לאור תעלומה כתבי ר' אברהם ב"ר נחמן זצ"ל, שרובם לא באו בדפוס עדנה ועוד בהיותו באומן נתן דעתו עליהם להצילם מתהום הנשיה והאבדון, הן תורתו שבכתב והן תורתו שבע"פ שהעתיק כל כתביו שהיו בנמצא שם, ואף גם שימש את תלמידיו שומעי לקחו וכתב הדברים בחרט אנוש, ושלחם ארצה בדרך חכמה שלכל מכתב שהיה שולח הנה צירף גם כמה דפים מהם והזהיר על שמירתם, וכך הוציא משם האוצרות בערמה, ואף כסף להדפסה כבר התרים שם את אנ"ש ושלח הנה ובהגיעו להכא הוסיף ידו שנית לאספם ולהדפיסם.

לבד ממה שהיה דורש ומחפש אחר כתבי ראבר"נ בירושלים שהיה חוקר אצל אנ"ש בירושלים היכן יש באפשרות שיהיה בנמצא משהו מראבר"נ, וכגון אצל ר' שמואל מאיר אנשין ועוד מאנ"ש והיכן שרק היה לו חשד היה הולך לחפש. גם היה מחפש הרבה בגניזות של חורבת ר' יהודה החסיד שהיו שם ג' מרתפים מלאים גניזה והיה חור מלמעלה שדרך שם השליכו הגניזה ובצד היה פתח ליכנס אליהם והוא היה נכנס ומחפש שם אולי זרק שם ראבר"נ עצמו או אחרים זרקו משלו (כי היה מונח שם גניזה משנים קדמוניות שבאותן הימים לא היו מצויין ספרים הרבה וכל ספר היה יקר המציאות ואף אחר שנקרע לא היה מושלך לגניזה ולא היו מתמלאות הגניזות אף אחר שנים מרובות ולא כבימינו שהגניזות

בית שמואל

המרובות מתמלאות ומתרוקנות כמה פעמים בשנה עם כל מיני ספרים ועלונים למיניהם).

ואותם הדפיס מיד בחזרתו ארצה בטרם היות לו עוד דפוס בעצמו, שה"כוכבי אור" נדפס על כל קבציו בשנת תרצ"ג (שנה אחרי חזרתו מאומן) וה"ביאור הליקוטים" וה"אבני"ה ברזל" בשנת תרצ"ה כפי שמזכיר מזה בספרו ימי שמואל^ה.

"וגם הרבה לספר על ההשגחות הנפלאות בענין כתבי ר' אברהם ז"ל והביאור הלקוטים והשיחות וספורים וכוכבי אור ימי התלאות שכבר נגמרו, שבהתעוררות שלי נתאסף מאנ"ש ביחד פונט אחד בשביל הביה"ל ובהשגחות נפלאות שהמדפיס נתן לי אמנה והדפיס הכל כנ"ל".

ובהמשך מסיים על זה בזה"ל^ה:

"אינני יכול לשער במוחי כמה כוחות נתתי על זה ואם היו נותנים לי שתי מאות פונט על ספרים אחרים ישנים מרבינו ז"ל שכבר נדפסו לא הייתי מקבל ולא הייתי מקבל עלי הטרחא הלזו".

ועוד מזכיר בקצרה^ה:

"וכן הלכנו שם דרך החנות שהיה שם "דפוס עניו" והזכרתי עצמי הזמן הזה שהיה לי המסירות נפש עצום להדפיס שם כל הספרים מר' אברהם ז"ל כוכבי אור ושיחות וספורים וכו' והביאור הלקוטים".

ואח"ז הדפיס את הלקו"מ ושאר ספרים ואף חיבר עליהם לקוטים מכל שאר ספרי רביז"ל ותלמידיו ועיטר בהם הספרים, כגון ה"שיחות והתעוררות" על הלקו"מ ו"שיחות ורמזים" על הסיפומ ועוד שאר לקוטים.

^ה בח"ב פרק רכ"ה.

^ה ח"ב פרק רכ"ו.

^ה ח"ג פרק כ"ח.

בית שמואל

ודבר רבינו היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ ואין מי שיבין בסגולת חשיבות האוצר הזה ובמעלת ספריו וספרי תלמידיו הקדושים, אין בארץ אלא מעט חסידי ברסלב ספורים וגם הם רובם עניים ואביונים ואין דורש ומבקש אלו הספרים ובפרט הספרים הוותיקים, וממנ"פ מי שהיה בעל אמצעים יותר כבר השיג מקודם הספרים באיזו שהיא דרך, ולמי יש להוציא הוצאה יתירה על מותרות לקנות ספר חדש כשיש לו כבר ישן בביתו, ואלו שלא השיגה ידם לקנות הספרים עד עתה גם כעת לא היה בהישג ידם לקנות, כך שלא נמכרו הספרים אלא טיפין טיפין לאט לאט עוד ספר ועוד ספר גם היה לוקח איתו מהספרים בנסיעותיו בדרכים וכשהיה סייעתא דשמיא היה מצליח למכור ומקבל פדיונם.

ובמצב שכזה תוך זמן קצר נערמו אצלו הספרים החדשים ונצבו כמו נד בתוך ביתו וההכרח למצוא מקום לאכסן האוצר היקר הזה, ובתחלה עשה עבורם מדפי עץ בתוך ביתו בכל מקום אפשרי ובהמשך הזמן כשכבר קצר המצע מהשתרע להכיל כל הספרים, נפל על רעיון, מאחר שהיה גר בבנין מתקרת רעפים הביא בעל מלאכה ופרץ לו פרץ בתקרה והנה מקום רחב ידיים לפניו - תקרת כל הבנין, ומאז איכסן שם הספרים ותהי הרווחה.

בך התנהל לו הדפוס על מי מנוחות כעשר שנים עד נפילת העיר העתיקה בידי הירדנים והיה גורל הדפוס כגורל העיר שנפלה שבי בידי הנכריים, היה זה בעת שהיה מוכן לדפוס הספר "ציון המצוינת" שהכיל אז הספר בין 20 ל-30 בויגן (גליונות) וכבר היו הלוחות מלאים וערוכים עם האותיות, הוא התחיל לחברו אחר ל"ג בעומר שנת תש"ו על פי בקשת הרה"ח ר' שמואל שפירא זצ"ל שניגש אליו באותו היום וביקשו שיעשה חיבור על ענין הציון הקדוש של רבינו וקיבל זאת על עצמו וחיברו. (וכשחיבר מחדש את הספר לא סידר יותר משני בויגן, כפי שהוא היום, וחבל על דאבדין).

ובסוף מנלן על המפעל הגדול הזה? גם בזה עברו זמנים מזמנים שונים ואופנים מאופנים שונים וכל פעם באה הישועה באופן

אחר שאחת מהנה היתה היכרותו עם מנהל "ספריית שוקן" שסייע בידו בממון להדפסה - חלף כתיבת חבורו "ימי שמואל" כנזכר לעיל. ואף גם מכר להם נכסים יקרי ערך שהיו ברשותו ככתבי ידות חשובים וכדומה, כי כל חפצי שמים לא ישוו בעיניו לעומת זיכוי הרבים של הפצת אור הצדיק בעולם. היה זה ר' שמואל מאיר אנשין ז"ל שקישר בין ר' שמואל לבין הבעלים של הספרייה, ולפיכך עלה זכרונו לפניו לטובה וצירף גם שמו על הדפסת הספר "לקוטי מוהר"ן חלק א'" שהדפיס בשנת תרצ"ו.

ובחזרתו מהשבי היורדני והגיע לביתו שבקטמון, התחיל מחדש לעבוד על בית דפוס ראוי לשמו וכתב לאביו ששהה בחו"ל שיקנה עבורו וישלח לו מחו"ל מכונת דפוס משוכללת, והשקיע בזה הון תועפות הן ממעות שלו שאסף פרוטה לפרוטה וחסך מפת לחמו עבור זה והן ממעות אחרים שלוה, וגם אביו הלוחו סך כסף נכבד, ובד בבד היה צריך לדאוג גם עבור מקום מתאים להעמיד הבית דפוס וגם לרשיון מהמדינה החדשה לפתוח דפוס, ואת הרשיון השיג בסוף על ידי שהוכיח שכבר היה לו בית דפוס עוד לפני המלחמה, וגם השיג מקום בשביל הדפוס, היה זה שלד של בנין חדש שננטשוהו בעליו הערביים קודם שהספיקו לסיימו, וכשהודיע לאביו שהכל כבר מוכן קנה המכונה ושלחה בספינה.

אבל מעשה שטן הצליח, ששלחה דרך איזה קרוב משפחה שסייע בהבאתה וכשהגיעה המכונה אליו נסע לקטמון לראות אם הכל על נכון ומוכן להביא הדפוס וכשהגיע וראה המבנה, השלד לא מצא חן בעניו ולא הסכים להביא את המכונה, ושלח מרורות לאביו של ר' שמואל על זה ולא הועילו כל טענותיו ומענותיו של ר' שמואל והוכרח למכור אותה, ולא מצא למוכרה אלא בחצי דמיה, כן מכר גם את הרשיון וגם את המקום והרבה הרבה ממון וטרחה הלכו בזה לטמיון ומאז לא היה לו יותר בית דפוס משל עצמו אך הוא לא נפל בדעתו אלא חזר להדפיס אצל דפוסים אחרים.

ולבד מכל אלה עסק ג"כ באמירת שיעורים בתורת רבינו ז"ל הן בין אנ"ש ובפרט לאחרים בבחינת "יפוצו מעינותיך חוצה",

בית שמואל

ונתקרבו אז הרבה צעירים על ידו שברבות הימים נהיו גדולים והוכרו כאנשי השם כמו: ר' יונה לבל, ר' בנימין זאב חשין, ר' משה רוזנטל, ר' יעקב מלמד, ועוד כהנה וכהנה, וכפי שמזכיר מזה קצת בספרו^ה:

"והזכיר אותי הר' יעקב מלמד אם אני זוכר הזמן שהיינו לומדים שם, ביחד עם עוד מקורבים חדשים (שעכשיו הם כבר הגדולים) שנתקרבו אז על ידי, כל הלילה ליל שישי מענין רבינו ז"ל ומשם בחצות היינו הולכים לכותל המערבי והוא נתקרב אז על ידי זה וכו'. וכן אני בעצמי נזכרתי כל הזמן הזה שהייתי מפיח רוח חיים בכל הקיבוץ ונתקרבו אז הרבה בני הנעורים והחיות שהיה בזמן הזה".

וגם בזה עברו זמנים שונים ואופנים שונים וכפי שמספר^ט שנקרא להחליף את הרה"ח ר' אברהם שטערינהרץ זצ"ל באמירת שיעורים קבועים בפני הקיבוץ בשכונת שערי חסד כן אמר אז שיעורים בשכונת "משכנות" בצהריים, בפני הצעירים משיבת "עץ חיים" הסמוכה שבאו לשם בעת הפסקת הצהריים.

ועם כל עסקיו הרבים ועבודתו את ה', עם כל זה באותה העת לא יגרע צדיק עינו גם מהנהגת ביתו שלא היה פחות חשוב בעיניו משאר העבודות, וכפי שננסה לתאר זאת בקצרה:

בית גדול

בסמוך לחזרתו מאומן נכנס לדור בבתי אונגריין בסמוך ונראה לבית חותנו שהתחיל להעריכו ולעמוד לימינו בעת הצורך וישב שם לערך ה' שנים ועינוהי מטייפין אל העיר העתיקה, כפי שהתבטא פעם לבנו על זה: "בקשה גשמית אחת היתה לי בציון הקדוש שאזכה לדור בעיר העתיקה".

והתחיל לנהל את ביתו על מי מנוחות עם זוגתו הצדקנית מרת

^ה ימי שמואל בפרק כ"ח.

^ט ימי שמואל חלק ג' פרקים ל"ו מ"א.

מינדל ע"ה, בת קדושים מהמשפחות המיוחסות שבירושלים, נכדת הגאון המפורסם ר' משה נחום וולינשטיין זצ"ל ראב"ד ירושלים שלמד כל ימיו תורה מתוך הדחק, כמסופר במשפחה שבעת לימודו בביתו בלילות היה קושר גופו בחבל אל הכסא, מחשש שמא תוך כדי התעמקותו בסוגיא יקום בשרעפיו לפסוע אחת הנה ואחת הנה וירמוס ח"ו את ילדיו הקטנים הישנים לרגליו על השמיכה שברצפה.

והיא הייתה בת לבנו ר' עמרם יוסף וולינשטיין זצ"ל שהיה אף הוא גאון בעל שיעור קומה, אך מחמת צניעותו וענוותנותו לא הסכים לקבל על עצמו שום משרה תורנית, אף שהיה ראוי לכך כפי שהעידו עליו גדולי ירושלים. כן היה עובד ה' וירא שמים מרבים דבר שהיה ניכר עליו בעת עבודת התפלה וברכת המזון שהיה במתינות ובמורא כמדובר בפני המלך, ופעם הגיע לביתו אחד שהיה צריך לו וכשהשיבוהו שאינו פנוי כי הוא מברך ברכת המזון כעת, שאל היכן הוא אוחז? וענוהו שעכשיו התחיל, הפטיר באכזבה: "אם כן באפשרותי עוד לשוב לביתי ולאכול ולברך ברכת המזון ולחזור הנה ולהספיקו".

בן מסופר על ר' עמרם יוסף, ששינן וידע כל ששה סדרי משנה בע"פ, וכשנשאל על זה מדוע השקיע בלימוד הזה, השיב שדבר זה נצרך שאם יארע שנפטרין בליל שבת ובהכרח להמתין לקבורה עד מוצאי שבת, ומה יעשה הנפטר בכל הזמן הזה? אמנם כשיודעים ששה סדרי משנה בעל פה משננים אז משניות, וכך הוה אצלו שנסתלק בליל שבת קודש ונכנס לקבורה במוצאי שבת ויהי לפלא.

ובשהתאוננה פעם בתו לפניו "ארץ הנגב נתתני" שביתה מנוגב מכל טוב ובעלה אדם שאין בו אלא תורה ואף הפרוטות שכבר מזדמנות בידיה הוא משקיע בהדפסה, ואין לה במה להאכיל את הילדים לחם לפי הטף, ענה לעומתה: "לכי אחריו הוא ירא שמים", ואחר כך שלח בחשאי לקרוא לר' שמואל ונתן בידו מעות באומרו לו "לך תן לאשתך".

בית שמואל

וכך כותב עליו חתנו ר' שמואל:

"חותני הרה"ח היקר באדם ר' עמרם יוסף וואלינשטיין זצ"ל מילידי ומיקירי ירושלים שהיה חידוש בתורתו ותפילתו ועבודת השי"ת בתמימות בלב ונפש ומסירתו לעסקו בצרכי ציבור באמונה עניו ושפל ברך, מהנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים וכו', וחכמתו ואהבתו לתורה ולומדי תורה ומכבדם בכל כוחו ועזר וסייע לי לעבוה"ש בכל כוחו כן ימליץ טוב עלינו בעולם הנצחי אכ"ר, נפטר ש"ק כ"ח טבת שנת תש"ב ומנו"כ על הר הזיתים בירושלים ונשמר ממנו הרבה כתבים פלפולים וחידושים על מסכתות (וגם מהם שמפלפל עם אביו הגה"ח והוא משיבו) וגם על תנ"ך ומדרשים וכו'".

ואמה של מרת מינדל ע"ה, היא זוגתו החסודה של ר' עמרם יוסף זצ"ל, מרת הענדיל ע"ה לבית עטינגר, צדקת זו היתה מוכרת כעסקנית גדולה ובעלת חסד לכל דצריך "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון".

בבית זה גדלה אשת ר' שמואל, ונתחנכה למסירות נפש, לתורה, ראת שמים וחסד. ואחר שבו הרודפים והמסיתים למיניהם, ובשוך חמת המחלוקת, נתגלתה היא ברוב גדולתה עד שאמרו כל רואיה שהיא עוד במדרגה יתירה ממנו, ואף ר' שמואל העיד לימים שהשיגתו בדבקותה ברבינו ז"ל והיא חזקה בזה יותר ממנו.

ובמשך הזמן גם נתבטלה אליו לגמרי ממש, כל אשר יאמר היה בעיניה קודש קדשים, ונתקיים אצלו אמרת רבינו ז"ל לעשות הנשים חסידות, ובדרך זו חינוכו שניהם את צאצאיהם עד שהפך הבית כולו למקשה אחת של תמימות ויראת שמים טהורה בדרך רבינו הקדוש.

ובה היו סדרי הבית: בחצות הלילה, לילה כיום יאיר. שקמו שניהם מידי ערב, האב יצא לעבודתו עבודת ה' למקוה והתבודדות

וכו' והאם קמה להעיר הבנים הקטנים שיאמרו אף הם איזה בקשות בעת רצון ואף את הבן הקטן שעדיין לא ידע קרא מקרא, עוררתו ונתנה בידו איזה פנקס שימלמל בו, כדי להרגילו אף הוא לקום בחצות ואף כשיזקין לא יסור ממנה, ואחרי כן מחזירתם לישון כדי שיאגרו כח לעבודת היום ללמוד תורה אצל מלמדיהם.

ובעלות השחר קמה שוב האם לעבודתה עבודת ה' שלה, לתפלה כוותיקין בבית דבר יום ביומו, ואף בהיותה חולת לב לא הסכימה בשום אופן לטעום שום אוכל קודם התפילה, ולאחר התפילה היתה מאריכה עוד בשאר תחינות ובקשות, שהיתה רגילה תמיד לומר הרבה, ובסיום תפלתה ועבודתה תעמוד להכין לבעלה ארוחת הבוקר ומשקה חם כדי שישב נפשו בחזרתו הביתה זה מעט אחר עבודתו הארוכה מחצות הלילה.

והנה נכנס האבא לאחר תפלתו כשהוא עטור עדיין בטליתו ותפיליו, ומעיר מיד את הילדים הבנים והבנות, אף שהשעה מוקדמת תיכף אחר זמן הוותיקין ועוד יש שעה ארוכה עד לזמן הליכתם למקום לימודם, ואף בימי בין הזמנים היה מעיר את כולם בהשכמה, וכשהיו אומרים לו: "אבא כעת בין הזמנים שאין לימודים ואפשר עוד לישון", היתה תשובתו: "עוד יהיה הרבה זמן לישון לאחר המאה ועשרים" (כלומר בקבר), והאמא מידי פעם אף היא תשיב אמריה: "אם רק יניחו"... כלומר אם נהיה ראויים למנוחה נכונה בקבר כזכיית הצדיקים. אבל אחר כך במשך היום לא היה מקפיד עליהם אם יחזרו לישון, שכן העיקר היה החינוך לעמוד בבוקר השכם ולהתפלל, ואמנם כך נהגו אחריו כל ילדיו לאורך ימיהם ושנותיהם להשכים קום קודם אור היום והיו לו אסירי תודה על זה שהרגילים כן.

והוא מיד אחרי שהעיר את הילדים חזר לעניניו, ונתיישב לעסוק בלימודיו ואמירת שיעוריו עד קרוב לחצי היום, ומידי פעם היתה נכנסת האמא להזכירו להחיות את הגוף ולפחות שישתה את המשקה שכבר נתקרה, והוא דוחה בתנועת יד כל פעם כאומר: עוד מעט, עוד מעט. וכן מנהגם מידי יום ביומו, היא בשלה והוא בשלו -

בית שמואל

היא מכינה האוכל מיד אחרי התפלה ומזכירה לאכול, והוא דוחה ודוחה עד עת הצהריים שאז היה קם וחולץ תפיליו ופונה לאכול סעודתו, ואחר כך הולך לשאר עסקיו ועניניו.

ועל אף העניות הגשמית ששררה בבית, לחם צר ומים לחץ, וכאשר היו זוכים פעם לאיזה ביצה שהתגלגלה לרשותם היו אוכלים ממנה כל בני הבית, כי היו מערבין אותה עם כוס של מים ומטגנים ביצה גדולה מספקת את בעליה, וכן בחורף אף לא היה במה לחמם את ביתם הקפוא אעפ"כ שרר בבית חום ושובע רוחני שאההיב את הבית על יושביו ולא היה מורגש שום חסרון, כי כן היה אצל אביהם, כל מצוה גשמית לעסק רוחני, וכל עסק רוחני לעונג גשמי.

והיתה חיותו מקדושת הזמנים כל יום ויום בשבוע מפרשת השבוע סודותיה ועניניה והניתן לזכות בה ובפרט בשבתות עצמם ומכ"ש השבתים המיוחדים כשבת ר"ח שבת חנוכה ושבת הגדול וכדומה ומכ"ש וכ"ש ברגלים ומועדים אחרים שהיו פניו מאירים בשמחת זכיית החג והשגותיו וקרן אור פניו במחשבה דיבור ומעשה שהיה מדבר ועוסק במצוות הזמניות בחיות ובחשק המאיר לכל סביבותיו, אם היו אלה שומעי לקחו, או בניו ובנותיו הקטנים והגדולים או אשתו לבדה שזכתה לשמוע ממנו אין סוף, והכניס בה הרבה מהשגותיו. בכל שבת ומועד היה יושב בשולחן עם ספר ולומד ומספר בחיות מתוכו, סיפומ"ע או זוהר, וברגלים הרבה לתאר את יופי הוד הבהמ"ק ואת צורת הקרבת הקרבנות בפרוטרוט וקדושת וטהרת המקדש ומשרתיו הכהנים, עדי היו הדברים ניצבים חיים ומוחשיים בפני הילדים ונחקק בלבבם לעד.

ובן שיתף את כל בני הבית בכל מצוה ומנהג וענין, לא מתוך לחץ ודחק אלא מתוך הבנה ואהבה שהכניס בהם לכל מצוה ומצוה, בשמוע אזנם כל העת גודל ענינם ובראות עיניהם רוב חיותו וטרחו ויגיעתו בהם, כך נעשו לו לשותפים בכל, אם לגבי קימת חצות או ההליכה למקומות הקדושים, או עסק ההדפסה וכן המצוות שהזמן גרמא, סעודת מלוה מלכה, או ישיבת הסוכה ונטילת ארבעת המינים, שעד היום מסופר בפי זקני ירושלים בהתפעלות איך שכל

בניו מגדול ועד קטן היו הולכים כל אחד עם לולבו וד' מיניו בידו מה שאנשים אחרים גדולים וטובים לא הרשו לעצמם כזאת עקב היותם יקרי המציאות.

בך מילא את אוצרותיהם במטען רוחני אין סופי, להיות להם למשמרת לימים הבאים עד אשר לא יבואו ימי הרעה והנסיונות. ואכן בהגיע הגל העכור של קום המדינה ושטף בשצף קצף את ארץ ישראל כולה, ובפרט את ירושלים עיה"ק עם הפלוגות של האצ"ל והלה"י ודומיהם, וכמעט שאין בית אשר אין שם מת, ואף בתי יראי ה' כמעט נטיו רגליהם, או אז עמדו להם אוצרותיהם להצילם מני שחת וזכו כולם להקים בתים נאמנים בישראל.

ובעת בא השבת קודש היה מתמלא כל הבית אורה ולא נשאר סימן לעניות ומחסור כי היה מקיים מאמר חז"ל "לוו עלי ואני פורע" כי חלילה לפגום בכבוד ועונג השבת קודש, ואף אם גם אז לא היו מעדנים, אבל היה מאכל ומשתה די הצורך לאכול לשבעה ולמכסה עתיק ושמחת השבת היה משלים השאר, כי אור השבת מילא את הבית.

וכבר מערב שבת היה מסייע בהכנות לשבת ומשתתף בבישול ואפיה לכבוד שבת קודש כרב ספרא דמחרין רישא וכרבא דמלח שיבוטא, ובניו הקטנים בראותם אז זיו פניו היו אומרים זה לזה ראה איך פניו של אבא מאירים, ואכן הורגש בתבשיל התבלין הנקרא שבת כפי שהעידו האורחים הרבים שזכו לטעום אצלם ממאכלי השבת, וזאת אף שנתבשל בקערות מתכת שנועדו לכתחילה עבור רחיצת הרגלים, כי היה מחירם זול בהרבה מסירים של ממש.

ופעם נקלע לביתו מחותנו הרה"ח ר' יונה לבל ז"ל לאכילת חמין בשבת קודש והיה אח"כ הולך ומספר בזה"ל: "הייתי בבית עני ואביון, אבל מדברים שם כ"כ מעולם הבא כאילו הם נמצאים שם, יושבים הם בביתם הקפוא ומתענגים מעולם הבא". אכן מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, ובעת סעודות השבת אף שהיו

בית שמואל

מחשבותיו משוטטות בהשגותיו היה מוריד עצמו לבני ביתו בסיפורים ודיבורים המתיישבים על הלב מתוך כל מיני ספרים.

ובמוצש"ק היה יושב לסעודת מלוה מלכה עם כל בני הבית כבשאר סעודות השבת, והאמא היתה מדליקה הפרימוס ומבשלת איזה תבשיל חדש במיוחד על סעודה זו, ואומרת שמכינה עגלא תילתא, והאבא היה יושב לשולחן ומספר סיפורים מהבעש"ט ומגדולת ענין סעודה זו, ובזה היה מחזיקם שיאכלו גם הם, ואם לא רצו לאכול מחמת שבעם עוד מסעודות השבת, לא היה מספר, והם ברעבונם למוצא פיו בסיפוריו הנפלאים היו מבקשים ממנו שיספר כבר והיתה תשובתו "כשתטלו ידים לסעודה אספר".

דבקותו למקומות הקדושים וקברי הצדיקים היה לאין שיעור, ובפרט לכותל המערבי מקום השראת השכינה, ובעת מגוריו בבתי אונגרין היה הולך רגלי תמיד לכותל המערבי אף בזמנים קשים מפרעות הערביים ואח"כ כשנהיה המצב קשה יותר ולא ניתן יותר ללכת ברגל, ולכותל המערבי כבר לא היתה אפשרות לגשת כלל, ורק האוטובוס היה נכנס לעיר העתיקה שחיבר בין היישוב הישן בעיר העתיקה לבין העיר החדשה, היה נוסע עם האוטובוס (אף שבאופן רגיל היה נמנע מליסע כלל עם האוטובוס מפני שמירת עיניים, אם לא בהכרח גדול) לזכות לפחות ליכנס לבין החומות ובפרט שהאוטובוס מתקרב ביותר לכותל המערבי, כי כל כניסה לעיר העתיקה וכל פסיעה בה היו בעיניו לזכיה גדולה.

ואז התחיל לפעול ביתר שאת ליכנס לגור בעיר העתיקה. היה זה כעשר שנים לפני נפילתה בידי הירדנים והיה המצב מתוח עם השכנים הערביים ואלו הגרים בה החלו לתור אחרי מקום מגורים בעיר החדשה. והוא, אדרבה, הרי כעת נעשה קל יותר להשיג שם דירה כי ירד הביקוש ואולי עכשיו יזכה לזה, ופנה לאביו ר' ישעי' זצ"ל שהיה מכרו של הרבינר הורביץ הממונה על הדירות בבתי מחסה שבשם, שישתדל אצלו בשביל דירה עבורו, ואמנם פעל אצלו ומסר לו דירה טובה בשכנות ממש להרב ר' דוד יונגרייז זצ"ל דלת ליד דלת ולימים נעשה ביניהם קשר הדוק.

וכשעמדה המשאית בבתי אונגריין להעביר החפצים לביתם שבעיר העתיקה, נתוודעה אחות אשתו מזה, ובאתה במרוצה ומחתה בפניה על זה, באמרה "מה את עושה?! כולם בורחים משם ואת נכנסת לגור???" וכשראתה שאינה פועלת אצלה, הלכה והביאה את האבא ר' עמרם יוסף זצ"ל, והוא בחכמתו ניגש לחתנו ר' שמואל ולחש לו באזנו בשאלה: "אולי יש לך שם חדר גם עבורי?" ובזה עודד את רוחם והראה להם הסכמתו למעשיהם, ואכן גם על המשאית הזאת עם החפצים ירו הערביים בכניסתה לעיר העתיקה... ובהגיעם לעיר העתיקה צהלה כל העיר לקראתם, והודו לו על שחיזקם בזה שבא, כי הם היו בדעתם איך לברוח משם והנה עוד נכנסים אנשים לגור.

ואח"כ נרגע קצת המצב והתחילו שוב ללכת לכותל המערבי, וכפי שמספר על זה⁸⁸ איך שהתחילו מחדש לילך לכותל המערבי ושאר מקומות הקדושים, ושם בעיר העתיקה ממש החיה את נפשו שמלבד הליכתו תמיד לכותל המערבי היו אף עיניו ולבו למקום הזה בעת יושבו בביתו, שהיה יושב שעות ע"ג שעות בהתבודדות ודבקות ועיניו צופיות למקום המקדש.

ושם גם פתח את בית הדפוס שהיה לו כמבואר לעיל בארוכה. וכך ישב שם כעשר שנים ועבר שם את מאורעות העיר ובפרט המצור והמצוק בעת המלחמה וגם שם זכתה זוגתו הצדקנית במצוותיה, היה זה בשעת ההפגזות שכולם ישבו במקלטים ואיתם במקלט היה קהל גדול וגם כמה חסידי ברסלב והיא ועוד אשה אחת נרתמו להשיג המים עבור הקהל לשתיה ורחיצת ידים, באמרה: "יהודי זקוק להרבה מים" והיו יוצאות כל פעם תוך סכנת נפשות ממש לשאוב מים מהבור הסמוך, והכדורים היו עפים ממש בכל סביבותם והיו מביאים מים בריוח והקהל היה משתמש עם המים כרגיל כבימים כתיקונם.

ובך באחת נפסק היישוב שם בנפילת העיר בידי הירדנים בשנת

⁸⁸ ימי שמואל חלק ג' פרק כ"ה.

תש"ח והליכת כל התושבים הגברים והוא ביניהם לשבי מעבר לירדן ושם שהה ט' חדשים, ובחזרתו משם למשפחתו, שעברה עם שאר המשפחות לשכונת קטמון, לא מצאה נפשו מנוח לכף רגלה בהרגישו מנותק ממקור חיותו כל מקומות הקדושים, הכותל המערבי, שמעון הצדיק, קבר רחל, קברי האבות שבחברון, ולא נותר אלא קבר דוד המלך שבהר ציון הנשאר לפליטה, וגם לשם אינו בנקל לבא ובפרט מקטמון הרחוקה והחסרה מכל.

והתחיל לחשוב על מגורים בכפר מירון, לחסות בצל כנפי התנא האלוקי מיחידי הדורות רבי שמעון בר יוחאי זיע"א, היה זאת כשכפר מירון עוד התקיים כולו למעלה באזור ביהכ"נ הרשב"י וציון ר' יוחנן הסנדלר, ואמנם רצון יראיו יעשה שנזדמן לפניו ר' נתנאל תפילינסקי ז"ל שהיה גר במירון ומנהל שם מוסד לילדים חסרי בית, והגיע בהצעה: היות שחפץ לעבור דירה וברצונו למכור לו דירתו ואף פרנסה מוכנה לו שם, שאשתו תהיה המבשלת עבור ילדי המוסד ותפרנס את הבית, וזאת היה לר' שמואל כמוצא שלל רב, הצעה של שתי שולחנות, מירון ופרנסה קבועה, מה שלא היה אצלו גם בזמנים הטובים בירושלים, תורה וגדולה במקום אחד, ואכן באמצע שנת תשי"א עבר לגור שם למורת רוחם של התושבים הכפריים מאמיני עבודת הכפיים, שהביטו עליו כעל יצור זר הכופר במציאות עולם הזה מכל וכל.

אמנם כעבור כמה חדשים וראה שאין המקום מתאים לחינוך הילדים, שאין בכל הסביבה מוסדות מתאימים לרוחו ובהכרח לדאוג לילדים עבור מגורים בירושלים בסביבה המתאימה לחינוכם, ואחרי הרבה יגיעה וטרחה השיג דירה בבתי מילנר בירושלים סמוך ונראה לגבול הירדני בחזית "מעבר מנדלבוים", שבסיבת מיקומה היה מחירה זול ובהשג ידו, והיו הילדים גרים שם וההורים מתגוררים בשניהם תקופה במירון ותקופה בירושלים וחוזר חלילה, והיה מקיים טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך.

ואף בענין זה נתבלט גודל ביטולה של זוגתו אליו, שכאשר שהו

בירושלים ובאיזה יום אמר ר' שמואל "נוסעים למירון" היתה מיד נעמדת להכין החבילות עם החפצים הנצרכים שם, מבלי לשאול שום שאלות של למה ומדוע ועל כמה זמן, אלא מכינה חבילה ונוסעים, וכן במירון היה שוהה כפי רצונו וכשהיה אומר "נוסעים לירושלים" היו נוסעים לירושלים, בין בזמנים רגילים ובין בימי מועדים ורגלים עם כל הקושי הכרוך בנדודים וסחיבת אוכל ושאר דברים לעת חג, כגון נסיעה בערב יוה"כ או עריכת פורים פעמיים, כמו כן היו מכשירים את שני הדירות לפסח.

ואף בתקופות שהותו במירון היתה מצודתו פרוסה על הילדים שבירושלים בכל מיני אופנים, לבד ממה שהיה מגיע עבור זה תכופות לירושלים.

ובעת עזבו התושבים את הכפר מירון של מעלה וירדו לגור בכפר למטה, השאירוהו למעלה להתגורר שם לבדו אף שהיה מסוכן לגור שם לבד בחושך הנורא ובין כל הערביים והשודדים שבסביבה, ולא אבו לתת לו דירת תחליף לדירתו כמו לשאר כל תושבי הכפר כי במה נחשב הוא, בטלן שכמותו המתרפה במלאכת עוה"ז (אולי "חששו" שבהצטרף עוד ט' כמותו הרי יתבטל מהמקום לגמרי השם "כפר" המקודש, כהלכה של מקום הנמצא שם עשרה בטלנים...) ואז הפך ר' שמואל עולמות ע"י שהפעיל את אביו ושאר אנשים בעלי השפעה שהכריחום לתת לו חלק כחלק כולם, ולהקציב גם עבורו דירה למטה, ומידי פעם היו מתרגשים עליהם הגלים מחדש שביקשו להוציאם מדירתם ונלחמו אליו ולא יכלו לו, שתמיד בסופו של דבר היתה ידו על העליונה ונשאר בדירתו.

וחיותו משיבתו במירון אין לשער שהיה עוסק רצופות בעבודת ה' כל היום לרבות הלילה מבלי פנות להעוה"ז כלל, ועל אף רגילותו במקום הזה דבר יום ביומו שעות ע"ג שעות, אעפ"כ לא כהתה אצלו יראת המקום שהיה בעיניו קדש הקדשים ומה נורא המקום הזה ובכל יום היו בעיניו כחדשים ותמיד בעת עלותו לציון הק' היה הולך בזריזות ומהירות כרוח סערה מבלי שימת לב לכל

בית שמואל

הנמצא והנעשה סביביו ולא היה שייך כלל לעכבו או לדבר אליו בדרך, שהיה נראה כחושש פן ואולי לא יזכה למה שרוצה לזכות, וכך עד שהיה גומר עניניו כרצונו שעות העבודה שבא לעשות שם, ואח"כ בדרכו חזרה כבר היה נינוח ולא היה מקפיד על שום עיכוב והיתה השמחה נסוכה על פניו כמי שכבר ניצח את המלחמה.

ובדרכו מביתו לציון הק' לא היה מקיף לילך על הכביש בדרך המלך אלא היה מקצר ועולה ישר מביתו לציון דרך ההר אף שהיה מדבר שממה ואף בהליכתו בחצות הלילה, היה לוקח עמו נר בעששית להאיר דרכו והיה מטפס ועולה, ולא אחת מעדו רגליו ונחבט בראשו ובגופו, הכל על רוב אהבתו ותשוקתו לתנא האלקי.

ובבל ימי ההילולא של הצדיקים השוכנים בגליל היו יוצאים ממירון לפקוד קבריהם אז וכגון בכ"ה סיון אצל רבי ישמעאל כהן גדול בכפר שזור, וכו' שבט אצל הרה"ק ר' אברהם מקאליסק בטבריה, ובי"א ניסן אצל השל"ה הקדוש שם, ובי"ג ניסן אצל הבית יוסף בביה"ח בצפת, ואם היו אז גם הילדים במירון היו יוצאים כולם.

ובימי הרגל שלא היו לימודים והגיעו הילדים למירון היו יוצאים בחול המועד כולם יחד רגלי לקברי הצדיקים שבסביבה פעם מינה לר' חנניה בן עקשיא וכו' ופעם שמאלה להאידרא ור' יוסי דמן יוקרת וכו' ואף בזאת בא לביטוי יראתה הגדולה של האם שבחוח"מ פסח היו מצטיידים לדרך עם המים שהכינו מערב פסח על כל החג וכשאזל המים בדרך היו הילדים שותים מהמים שנזדמנו להם בכל מקום בואם ולאמא אפילו לא העיזו להציע לה מים משם בידועם שלא תסכים להכניס לפיה מהמים האלו אף בהיותה עיפה וצמאה מההליכה הקשה.

ובמו"ב בחג הסוכות היתה מקפידה שלא לשתות אפי' מים מחוץ לסוכה והיא היתה חולת לב והיתה צריכה לשתות הרבה מים אף בלילות וכל פעם שהיתה צריכה לשתות היתה הולכת לסוכה שהי' גדולה כשני מטר על מטר ושם היו ישנים כולם על

השמיכה בריצפה והיא היתה נכנסת בין רגלי הילדים ומברכת ושותה בחטף וחוזרת לישון כן כמה וכמה פעמים בכל לילה.

ובנסיעותיו מירושלים למירון שהיתה הנסיעה דרך חיפה והיה נוסע עם הרכבת או עם האוטובוס עד חיפה, ובהגיעו לחיפה היו לו שתי עבודות, מצוות כיבוד אב ואם והליכה למערת אליהו, כי היתה תקופה של כמה שנים שהיה אביו גר בחיפה בסמוך לבנותיו שגרו שם ותמיד בהגיעו לתחנה המרכזית בחיפה היה לוקח משם אוטובוס עירוני ונוסע לבקר את אביו ומשם לוקח עוד אוטובוס ונוסע למערת אליהו שהיה מרבה לפקוד המקום הקדוש הזה, וכשהיה זמנו דחוק היה יכול פעם לותר על ההליכה למערת אליהו אבל על ביקור אצל הוריו לא היה מוותר.

ובבלל במצות כיבוד אב היה נזהר ביותר, ואחד הדברים בזה שהיה מקפיד לכתוב אחת לשבוע מכתב לאביו חוק ולא יעבור וקיבל הנהגה זו על עצמו אחר שהיתה איזה תקופה מתוחה בארץ ואביו שלא ידע משלומו מרוב דאגתו כתב לו בטרוניא על מה שאינו כותב לו משלומו, ואז קיבל על עצמו לכתוב לאביו פעם בשבוע, וכשנפטר לב"ע ובני המשפחה רצו להעלים פטירתו מאביו עד לאחר השלשים כדי שלא יצטרך לשבת שבעה כי כבר היה זקן ושבע ימים וישבו הבנים לחשוב מה עושים שהרי יתוודע לסב כשיראה שאינו מקבל מכתב מבנו והחליטו שהם יכתבו לו מכתב באשר שהאב שבר את ידו ואינו יכול לכתוב לכן כותבים לו הם.

וברבות הימים והשנים שנפשו עשתה את שלה והלכה הלוך וגדל בהשגות אלקות והגוף עשה את שלו שהלך הלוך ודל ונחלש מאד שסבל הרבה על חולי מעיים, והיה שוהה יותר בביתו שבירושלים ועבד לו שם עבודותיו בהתבודדות ותפלה ויגיעת התורה והתעמקות ודביקות בעיון תורות רביז"ל.

והיה כל מבקש ה' יסור לביתו בכל שעה שהיא לשאול עצה הדרכה הבנה או חיזוק (כדוגמת כתביו ב"מכתבי שמואל"),

בית שמואל

כל אחד מה שצריך לו, והוא היה מקבל כל אדם בספר פנים יפות ונותן לו די מחסורו אשר יחסר לו בעבודת ה' פעם בארוכה ופעם בקצרה.

אחרית הימים

כשנחלתה זוגתו בחולי אשר ממנו לא קמה, והיתה צריכה לבתה שתשמש אותה, נכנסו אז לגור בביתה, היינו אצל חתנם ר' אלעזר מרדכי רוזנפלד זצ"ל ברח' רש"י ודרו שם כמה שנים ושם נפטרה זוגתו ע"ה, אבל מיד כשחזרה האפשרות לגור בעיר העתיקה, אחר מלחמת ששת הימים, כבר לא נח ולא שקט מלעסוק בזה ואף שכבר גר אז בבית חתנו כנ"ל והיה הולך מידי יום לכותל המערבי, שכנע אותם לעבור איתו לגור בעיר העתיקה, ואף את בנו ר' שבתי ז"ל שהיה צריך אז לעזוב דירתו שגר בה ולקנות דירה אחרת, שכנעו ג"כ שיקנה דוקא בעיר העתיקה, וכשרבו המניעות בזה ונתעכב הדבר ימים רבים כבר נתייאש בנו ר' שבתי וחשב לקנות במקום אחר, התבטא לו אביו בלשונו ברוב להט: "עדיף מרתף בעיר העתיקה, מארמון במקום אחר".

אבל מריבוי המניעות בזה שבתחילה לא נתנו בכלל לגור שם, ועד שהתחילו לבנות שם וגם אז לא הסכימו למכור לחרדים כלל, וכך נדחה הדבר כל פעם והוא כדרכו לא נתייאש משום מניעה שראה, ואכן בחדשיו האחרונים עלי אדמות זכה לשוב (עם בתו וחתנו) לעיר העתיקה חמדת לבו.

בשנותיו האחרונות סבל על כמה מיחושים, וגם נחלה במעיו ובכל שבת היה מקיא מאכלו כי במשך ימות השבוע אכל מעט מזעיר שתמיד היה צריך להתחנן אליו שיאכל משהו אבל בשבת שהיה אוכל קצת יותר לכבוד שבת קדש היה מקיא והוא לא הלך לדרוש ברופאים כלל.

ופעם הגיעה אמו והתארכה אצלם וראתה מצבו והכריחתו לבא איתה לרופא ומשום מצות כיבוד אם הוכרח ללכת איתה ובדק אותו הרופא ועשה צילום ואמר שיש לו חסימת מעיים

בית שמואל

כה

(שנתכווצו או נתקמטו באיזה מקום שם), וכשנסעה אימו לביתה לא עשה יותר כלום בזה.

את ייסוריו תלה שזה עונש על מה שלא עמד על שלו כי כשהתחיל לעסוק בזיכוי הרבים בקירוב נפשות ושיעורים בדעת רבינו הקדוש התחיל עליו מחלוקת ולכן עזב את העסק הזה ולקח עצמו לזכות את הרבים בעיקר על ידי ההדפסה של ספרי רביה"ק ותלמידיו, ואמר שייסוריו הם עונש על דבר זה כי היה צריך לעמוד על דעתו ולעשות את שלו מבלי להתבלבל מהמקנטרים ולא להפקיר את הכל.

ר' העשיל פרנקל ז"ל שהיה רגיל ליכנס אצלו לשמוע ממנו דיבורים וחיזוק בעבודת ה' ופעם נכנס אצלו בימי חולשתו שהוא עצמו היה נזקק להתחזקות כי היה קשה לו כל דבר לעשותו וכ"ש לעסוק בעבודת ה' כרצונו, ואמר לו ר' שמואל בזה"ל "דעם רעבינס התחזקות איז נישט קיין תנחומין של הבל" (ההתחזקות של רבינו אינו תנחומין של הבל).

באחת השבתות בשבועותיו האחרונות סמוך לפטירתו שהיה כבר חלוש מאוד ולמד לפני הקהל בסעודה שלישית וכדרכו בעת דיבוריו מרבינו הקדוש היה שוכח הכל ונכנס להתלהבות גדולה עד שהבחין הקהל שהוא הולך ונגווע רח"ל ולא ידעו איך להפסיקו ואז קם ר' שמואל שפירא ונעמד ליד הבימה והתחיל לשיר הניגון של הריקוד שאחר הלימוד בסעודה שלישית וקמו כל הקהל אחריו לרקוד וכך הפסיקוהו מלימודו וניצל.

באותן הימים נכנס אצלו ר' יעקב מאיר שכטר, ודיבר איתו ר' שמואל מקדושת השבת שמתחיל כבר מערב שבת ומענין כניסת הנר"ן בליל שבת, ובמעלה יתירה בשבת בבוקר ובפרט בעת אמירת אי"ה בקדושת כתר שבמוסף, ולמעלה מכל אלה בעת סעודת השבת שאז עולין למעלה למעלה והפטיר בצער על עצמו "און איך בין אזוי קראנק אז איך קען גאר נישט עסיין" (ואני חולה כ"כ שאיני יכול לאכול כלל).

בית שמואל

באותה תקופה חזר לגור בעיר העתיקה והיה משתתף בכותל המערבי לחטוף קדישים וקדושות כי היו שם הרבה מנינים והיה אומר שזה בית חרושת ובאחת השבתות לא חש בטוב ולא ירד להתפלל כלל וכשלא ראהו הרב של הכותל הרב גץ ושאל עליו מדוע הוא נעדר השיבוהו שהוא חולה ועלה לביתו לבקר את החולה וכשהתאונן בפניו ר' שמואל איך שנמנע ממנו כל הטובה הלזו התפילות בציבור הקדישים והקדושות ניסה הוא לנחמו ואמר לו מאמר חז"ל חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ונתרגש ר' שמואל וענהו כשכל גופו מרתת אבל רבינו הרי אומר שלא לצאת עם הכאילו²³.

בשבעיים קודם הסתלקותו נפטרה כלתו (בל' שבט יום א' דר"ח אדר) אשת בנו חביבו ר' שבתי ז"ל שהיו גרים בשכנות דלת מול דלת, וכשהגיעו החברא קדישא ור' שמעון אנשין ביניהם קרא לו ר' שמואל והסביר לו שיש שביל להגיע להר הזיתים מבלי לעבור דרך הכנסיות של הנוצרים "דא איז דא אוועגיל מע גייט גלייך נישט אדורך גיין בא דיא קלויסטערס ארויף גלייך, און אמקוה ר' ישמעאל כהן גדולס' מקוה" (יש כאן שביל שהולכים ישר מבלי לעבור דרך הכנסיות עולים ישר ובשביל מקוה (להטביל את הנפטר) יש את המקוה של ר' ישמעאל כהן גדול (מעייין השילוח).

ותמה ר' שמעון על דבריו אם אומר כל זה לגבי הלווית כלתו, והשיבו ר' שמואל "איך רעד נישט ועגן איר איך רעד ועגן מיר פון מיר רעד איך" (איני מדבר ממנה ממני אני מדבר), ואמר לו ר' שמעון שאי אפשר לעשות כך לוייה (על השביל החד הזה ובין הערביים שהיו גרים שם), השיבו ר' שמואל "איך דארף נישט קיין לוייה מדארף נאר אפאר מענטשין גבורים" (איני צריך לוייה צריך רק כמה אנשים גבורים), ודיבר איתו גם על מקום קבורה שרוצה ליקבר בהר הזיתים ליד הבארדיטשובאים "איך האב זיי ליב גיהט" (אהבתי אותם), ואמר לו ר' שמעון שלא נמצא מקום לקבור בחלקה הזו

²³ ליקו"מ ס"ו ד'.

בית שמואל

כז

וכבר מזמן אין קוברים שם, השיבו ר' שמואל מע' וועט שוין געפינען מע' וועט שוין געפינען (ימצאו כבר ימצאו כבר).

ואח"כ זירו מאוד את ההלויה של כלתו שיספיקו ההלויה והקבורה ולהתיישב שבעה עוד קודם השקיעה וכך הוה, וכששאלו בנו ר' שבתי אח"כ לסיבת הזירוז כל כך השיבו כי חפץ הוא עוד ליסע על ז' אדר למירון והלא הוא צריך אליו שימשו בדרך וכך יקום מהשבעה ביום ערב ז' אדר ויוכל להתלוות אליו בנסיעתו, ואכן ביום קומו של ר' שבתי מהשבעה נסע עם אביו למירון והיו אלה ימים ספורים לפני פטירתו והוא היה כבר ממש רק עור ועצמות ובמירון היה אז שלג וכפור נורא ובביתו שם לא היו שום אמצעי חימום ושכב שם ר' שמואל במיטתו כל הלילה מכורבל בשמיכות ולא הצליח להתחמם ולמעלה אצל ציון הרשב"י עמד דוד של מים רותחים ועלה בנו ר' שבתי כל הזמן למלא בקבוק מים חמים כדי לנסות לחממו בהם קצת, וכל פעם שנתקררו המים עלה שוב לחזור ולמלאותו במים חמים, וכעבור הלילה כשפנה ליסע משם אמר לבנו ר' שבתי ב"ה העיקר שהיינו אצל ר' שמעון בר יוחאי.

ומובן שנסע להפרד מציון הרשב"י המקום שהחשיבו כבית קדשי הקדשים ועסק שם כל ימיו בעבודת ה' בחיות ומוחין דגדלות בהתקשרות לתנא האלקי.

ובררך הנסיעה הזו מסר צוואה בעל פה לבנו ר' שבתי על כמה ענינים, ומהם שאחר פטירתו יראה שיעשו בגופו הד' מיתות ב"ד ואמר לו בנו אני לא יעשה זאת איני יכול לעשות דבר שכזה, השיבו אביו כן תעשה זאת אני גוזר עליך ואתה מחויב לעשות כן וביקש ממנו הבטחה שיראה לעשות כן.

גם ציווהו אז שימשיכו להכין המיץ רימונים שעסק בזה בכל השנים לזיכוי הרבים לרפואת המעיים.

כמה ימים לפני הסתלקותו סיפר לבתו שבלילה חלם לו שנפל ארון הספרים "דיא ספרים שאפע איז אום גיפאלין" והיה בזה רמז על הסתלקותו.

בית שמואל

במוצש"ק האחרון (שעותיו האחרונות עלי אדמות) לא היה מסוגל להכניס שום דבר לפיו כי לא הצליח לבלוע, ונתאמץ בכל כוחו עד שהצליח לדחוק כזית פת לתוך מעיו, ונתמלא באושר זכייתו לקיים סעודת מלוה מלכא.

בבוקרו של יום א' (י"ב אדר תשל"ב) יום הסתלקותו והוא בבית בתו (שהיה גר אצלה בשנותיו האחרונות) אחר שגמרה בתו לשלוח את הילדים למוסדות לימודם אמר לה אני הולך מהעולם, ולחרדת בתו ופליאתה שהרי לא היה נראה באותו היום גרוע יותר משאר כל אותן הימים שאף שהיה חולה וחלוש היה מהלך על רגליו ורק אתמול בשבת קודש עוד התפלל שחרית כוותיקין בכותל המערבי שירד כל המדריגות וחזר ועלה, ולשאלתה על מה הוא סח השיבה שכן הוא הדבר "דאס איז דאס אין גיי פון דער וועלט" (ככה זה אני הולך מהעולם).

וביקש מבתו להחליף לו את המצעים וירד מהמטה ונעמד על רגליו עד שהחליפה את המצעים וחזר ונשכב במטה והיו שפתותיו מרחשין כמנהגו במשך כל ימי חייו שלא פסק פומיה מלמלמל תהלים והתבודדות וכו', ובתוך כך הגיע בנו ר' שבת וישאלו אם רוצה לצוות משהו והשיבו שאין לו כח, וכשראה ר' שבת שגווע קרא איתו קריאת שמע ובסמוך נפטר לב"ע עוד לפני הצהריים כשהוא מושכב על צידו ופניו אליהם והיה מראהו יפה כאדם שנרדם, ובינתיים הגיע גם בנו ר' אהרן ז"ל, ואז דיברו הבנים ביניהם שצריך להזדרז ולקיים תיכף צוואת האב בענין הד' מיתות טרם יגיע הציבור ללויה, וכך עשו.

ובשמוע ר' שמעון אנשין שנפטר ר' שמואל הורוויץ וזה היה פחות משבועיים מאז דיבר איתו ר' שמואל ביום פטירתו כלתו והבין ר' שמעון מזה למפרע שכל דבריו אליו היו צוואה ונכנס הדבר בלבו מאד שהרגיש מחוייב בדבר לעשות ככל צוואתו עם כל הקשיים שבדבר.

הקושי הראשון היה להשיג תעודת פטירה שצריך בשביל זה אישור מרופא שמעיד על מחלתו של החולה וסיבת פטירתו

ומתי ביקר אצלו החולה בפעם האחרונה וכו' ור' שמואל הרי לא הלך לדרוש ברופאים כלל ובפרט שלעיני בני אדם הוא נפטר בפתאומיות כי לא היה אצלו שום שינוי ביומו האחרון מימיו הקודמים שבכל אלו הימים על אף חולשתו היה מהלך על רגליו כאחד האדם, ושאל ר' שמעון את ר' שבתי האם איזה רופא ראה אותו בתקופה האחרונה, והשיבו ר' שבתי שד"ר זילברמן ראהו אתמול בשבת קודש בכותל המערבי כי שניהם היו מתפללים שם שחרית בקביעות, והלכו ר' שמעון ור' שבתי להד"ר זילברמן והבן ר' שבתי נתיישב מולו ור' שמעון נעמד כך מאחורי הד"ר זילברמן והד"ר התחיל לשאול את הבן האם האב סבל על הלב ורימז לו ר' שמעון בראשו מאחוריו שיענה כן וכך עוד כל מיני שאלות אם היה כך ואם היה כך ור' שמעון מרמז לו לענות על הכל כן וכך הוה שענה ר' שבתי כל הכל כן ונתן להם הרופא אישור שהחולה ביקר אצלו וכו' וכו'.

וחזרו משם והתחיל ר' שמעון לטפל בלויה ולקיים ככל צוואתו ואיך מטבילים את הנפטר במעיין השילוח שזה דבר לא חוקי מה גם שהערבים גרים מסביבו ומסתפקים מהמים לשתיה ואוי ואבוי אם יתוודע להם שהטבילו נפטר במים הללו ואם יתוודע דבר זה לאנשי החוק יקחו את הרשיון מהחברה קדישא, ולקח ר' שמעון את הבנים והזהירם שאם ישאלו על דבר זה יהיה נקרא שהבנים עשו כן על דעת עצמם ועבור זה שלחם מיד שיילכו להמתין ליד השילוח וגם שהרי לא יוכלו להחזיר הנפטר לבין החומות אחרי הטבלתו בשילוח לעשות את הקריעה כי אסור להכניס מת לבין החומות והעמידו הרכב של החברה קדישא מרחוק שלא יהא שייך לעסק.

ובתוך כך נעשה לילה ובחושך קל יותר לעשות מה שצריך הן מצד אנשי החוק והן מצד הערבים ואכן הטבילוהו במעיין השילוח ואעפ"י שלא הבינו הערביים מה שנעשה שם בכל אופן בראותם קבוצה של יהודים ביניהם השליכו עליהם אבנים ואחר שהטבילוהו נשאוהו דרך השביל שאמר עד למעלה ההר וקברוהו בקברו בין חסידי ברסלב יוצאי העיר בארדיטשוב, שמצאו שם מקום פנוי כדבריו ונעשה הכל כרצונו וכצוואתו, ובחזרתם

מהקבורה היה ר' שמעון בשמחה גדולה על שהצליח במשימה ונעשה הכל על צד היותר טוב והפטיר בשמחה "איך האב אויס געפירט".

ת. נ. צ. ב. ה.